

RZYMSKIE PRAWO PRYWATNE

Kazusy i ćwiczenia

Joanna Misztal-Konecka, Izabela Leraczyk, Monika Wójcik

SERIA AKADEMICKA

WYDANIE **3**

RZYMSKIE PRAWO PRYWATNE

Kazusy i ćwiczenia

Joanna Misztal-Konecka, Izabela Leraczyk, Monika Wójcik

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

WYDANIE

3

Wydawca
Joanna Dzwonnik

Redaktor prowadzący
Dorota Lebedzińska

Opracowanie redakcyjne
Joanna Ośka

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

prawolubni

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przystępujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8328-784-3
3. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	9
Przedmowa do wydania trzeciego	11
Przedmowa do wydania drugiego	12
Przedmowa do wydania pierwszego	14
Rozdział pierwszy	
Zagadnienia wstępne	17
I.1. Podstawowe pojęcia	17
I.2. Teksty źródłowe	18
I.2.1. Pojęcie prawa i sprawiedliwości	18
I.2.2. Podziały prawa	19
I.2.3. Systematyka prawa	20
I.3. Sentencje prawnicze	20
I.4. Kazusy i pytania	22
I.5. Varia	23
I.5.1. Legenda o założeniu Rzymu	23
I.5.2. Justynian w trosce o studentów	23
I.5.3. Wymowa łacińska	24
I.6. Test	25
Rozdział drugi	
Historyczny rozwój prawa rzymskiego. Źródła prawa	29
II.1. Podstawowe pojęcia	29
II.2. Teksty źródłowe	32
II.3. Sentencje prawnicze	34
II.4. Kazusy i pytania	34
II.5. Varia	35
II.5.1. O szacunku Rzymian dla pradawnych źródeł prawa	35
II.5.2. O źródłach prawa (inaczej)	36
II.6. Test	36
Rozdział trzeci	
Proces cywilny	43
III.1. Podstawowe pojęcia	43
III.2. Teksty źródłowe	48

III.3.	Sentencje prawnicze.....	50
III.4.	Kazusy i pytania.....	52
III.5.	Varia	55
III.5.1.	O rzymskich adwokatach	55
III.5.2.	O (niesprawiedliwych) sędziach.....	55
III.6.	Test	56

Rozdział czwarty

Prawo osobowe i czynności prawne	63	
IV.1.	Podstawowe pojęcia	63
IV.1.1.	Osoby fizyczne. Zdolność prawna.....	63
IV.1.2.	Osoby prawne	65
IV.1.3.	Zdolność do czynności prawnych.....	65
IV.1.4.	Czynności prawne	66
IV.2.	Teksty źródłowe.....	68
IV.2.1.	Osoby fizyczne. Zdolność prawna.....	68
IV.2.2.	Osoby prawne	69
IV.2.3.	Zdolność do czynności prawnych.....	70
IV.2.4.	Czynności prawne	72
IV.3.	Sentencje prawnicze.....	73
IV.4.	Kazusy i pytania.....	74
IV.4.1.	Osoby fizyczne. Zdolność prawna.....	74
IV.4.2.	Osoby prawne	76
IV.4.3.	Zdolność do czynności prawnych.....	76
IV.4.4.	Czynności prawne	77
IV.5.	Varia	79
IV.5.1.	O humanitaryzmie prawa rzymskiego w stosunku do niewolników	79
IV.5.2.	O dzieciach.....	80
IV.5.3.	O marnotrawcach i hazardzie.....	80
IV.5.4.	O szczytnych celach i fundacjach.....	81
IV.5.5.	O poszanowaniu woli testatora.....	81
IV.6.	Test	82

Rozdział piąty

Prawo rodzinne	89	
V.1.	Podstawowe pojęcia	89
V.1.1.	Małżeństwo	89
V.1.2.	Władza ojcowska	91
V.1.3.	Opieka i kuratela.....	92
V.2.	Teksty źródłowe.....	94
V.2.1.	Małżeństwo	94
V.2.2.	Władza ojcowska	95
V.2.3.	Opieka i kuratela.....	96
V.3.	Sentencje prawnicze.....	98

V.4.	Kazusy i pytania.....	98
V.4.1.	Małżeństwo	98
V.4.2.	Władza ojcowska	101
V.4.3.	Opieka i kuratela.....	103
V.5.	Varia	103
V.5.1.	O obrzędach weselnych i radach dla nowożeńców	103
V.5.2.	O szczęśliwych małżeństwach i rozwodach	104
V.5.3.	O władzy ojcowskiej.....	106
V.6.	Test	106

Rozdział szósty

Prawo rzeczowe	115	
VI.1.	Podstawowe pojęcia	115
VI.1.1.	Rodzaje rzeczy. Posiadanie	115
VI.1.2.	Własność.....	117
VI.1.3.	Prawa na rzeczy cudzej.....	120
VI.2.	Teksty źródłowe	122
VI.2.1.	Rodzaje rzeczy. Posiadanie	122
VI.2.2.	Własność.....	123
VI.2.3.	Prawa na rzeczy cudzej.....	126
VI.3.	Sentencje prawnicze.....	127
VI.4.	Kazusy i pytania.....	129
VI.4.1.	Rodzaje rzeczy. Posiadanie	129
VI.4.2.	Własność.....	130
VI.4.3.	Prawa na rzeczy cudzej.....	133
VI.5.	Varia	134
VI.5.1.	O zwierzętach.....	134
VI.5.2.	O przyjemności posiadania sąsiada	134
VI.6.	Test	135

Rozdział siódmy

Zobowiązania.....	143	
VII.1.	Podstawowe pojęcia	143
VII.1.1.	Część ogólna.....	143
VII.1.2.	Zobowiązania <i>ex contractu</i> i <i>quasi ex contractu</i>	145
VII.1.3.	Zobowiązania <i>ex delicto</i> i <i>quasi ex delicto</i>	149
VII.2.	Teksty źródłowe	150
VII.2.1.	Część ogólna.....	150
VII.2.2.	Zobowiązania <i>ex contractu</i> i <i>quasi ex contractu</i>	152
VII.2.3.	Zobowiązania <i>ex delicto</i> i <i>quasi ex delicto</i>	156
VII.3.	Sentencje prawnicze.....	158
VII.4.	Kazusy i pytania.....	160
VII.4.1.	Część ogólna.....	160
VII.4.2.	Zobowiązania <i>ex contractu</i> i <i>quasi ex contractu</i>	162
VII.4.3.	Zobowiązania <i>ex delicto</i> i <i>quasi ex delicto</i>	167

VII.5.	Varia	169
VII.5.1.	O lichwiarzach	169
VII.5.2.	O wartości rzeczy.....	170
VII.5.3.	O genezie umowy kupna-sprzedaży	170
VII.5.4.	O nieopłacalności kradzieży	170
VII.6.	Test	171
Rozdział ósmy		
Prawo spadkowe		
VIII.1.	Podstawowe pojęcia	181
VIII.2.	Teksty źródłowe	186
VIII.2.1.	Pojęcie dziedziczenia i nabycie spadku.....	186
VIII.2.2.	Dziedziczenie testamentowe i zapisy	187
VIII.2.3.	Dziedziczenie beztestamentowe	189
VIII.3.	Sentencje prawnicze.....	190
VIII.4.	Kazusy i pytania.....	191
VIII.4.1.	Pojęcie dziedziczenia i nabycie spadku.....	191
VIII.4.2.	Dziedziczenie testamentowe i zapisy	192
VIII.4.3.	Dziedziczenie beztestamentowe	195
VIII.5.	Varia	196
VIII.5.1.	O rzymskim pogrzebie.....	196
VIII.5.2.	Rzymskie napisy nagrobne.....	197
VIII.5.3.	O pogrzebie westalki.....	197
VIII.6.	Test	197
Rozdział dziewiąty		
Odpowiedzi i wskazówki.....		
IX.1.	Odpowiedzi do testu – rozdział I	205
IX.2.1.	Wskazówki do kazusów i pytań – rozdział II	205
IX.2.2.	Odpowiedzi do testu – rozdział II.....	206
IX.3.1.	Wskazówki do kazusów i pytań – rozdział III.....	206
IX.3.2.	Odpowiedzi do testu – rozdział III	208
IX.4.1.	Wskazówki do kazusów i pytań – rozdział IV	208
IX.4.2.	Odpowiedzi do testu – rozdział IV	211
IX.5.1.	Wskazówki do kazusów i pytań – rozdział V	212
IX.5.2.	Odpowiedzi do testu – rozdział V.....	215
IX.6.1.	Wskazówki do kazusów i pytań – rozdział VI	215
IX.6.2.	Odpowiedzi do testu – rozdział VI.....	218
IX.7.1.	Wskazówki do kazusów i pytań – rozdział VII.....	218
IX.7.2.	Odpowiedzi do testu – rozdział VII.....	223
IX.8.1.	Wskazówki do kazusów i pytań – rozdział VIII	223
IX.8.2.	Odpowiedzi do testu – rozdział VIII	227
Literatura wybrana		
		229

PRZEDMOWA DO WYDANIA TRZECIEGO

Na propozycję Wydawnictwa Wolters Kluwer przygotowania odświeżonej, poprawionej i uzupełnionej wersji publikacji *Rzymskie prawo prywatne. Kazusy i ćwiczenia*, która ukazała się dwukrotnie – w 2008 i 2012 roku – autorki postanowiły odpowiedzieć pozytywnie, zapraszając do swojego grona dr Izabelę Leraczyk z Katedry Prawa Rzymskiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II.

Kazusy i ćwiczenia nawiązują do podręcznika prawa rzymskiego ks. prof. dra hab. Antoniego Dębińskiego, stąd też autorki zdecydowały się na poziomie rozdziałów zachować podział treści dostosowany do podręcznika. W każdym rozdziale zebrały podstawowe pojęcia, teksty źródłowe, sentencje prawnicze, kazusy i pytania, pytania testowe i ciekawostki. Opracowanie jest również odpowiedzią na poszerzoną w ostatnich latach dostępność podręczników i materiałów dydaktycznych; należałoby chociażby wymienić klasyczny już podręcznik *Prawo rzymskie* autorstwa prof. Kazimierza Kolańczyka, wznowiony w 2021 r. W ostatnim czasie polska romanistyka prawnicza doczekała się też wydania kilku istotnych tłumaczeń tekstów źródłowych, co pozwala na odesłanie zainteresowanych Czytelników do tych dzieł. Wymienić tu należy chociażby przekłady *Digestów justyniańskich* czy *Institucji Justyniana* pod red. dra hab. Tomasza Palmirskiego, które w znaczący sposób ułatwiły studentom zgłębianie antycznych regulacji. Powyższe istotnie zaważyło na przyjętej koncepcji uzupełnienia *Kazusów i ćwiczeń* wynikającej z dotychczasowych doświadczeń dydaktycznych – autorki zwiększyły liczbę pytań testowych i kazusów w obszarach dotąd skromniej reprezentowanej tematyki.

Warszawa, kwiecień 2023 r.

Joanna Misztal-Konecka
Izabela Leraczyk
Monika Wójcik

Rozdział pierwszy

ZAGADNIENIA WSTĘPNE

I.1. Podstawowe pojęcia

<i>aequitas</i>	– słuszność, równość (wobec prawa)
<i>ars</i>	– kunszt, sztuka, umiejętność, biegłość
<i>bona fides</i>	– dobra wiara
<i>casus</i>	– przypadek prawny
<i>fas</i>	– prawo boskie
<i>humanitas</i>	– życzliwość wobec człowieka
<i>iniuria</i>	– bezprawie, niesprawiedliwość
<i>iurisprudentia</i>	– nauka prawa, wiedza prawnicza
<i>ius</i>	– prawo (ludzkie)
<i>ius aequum</i>	– prawo słuszne
<i>ius antiquum</i>	– prawo dawne
<i>ius civile</i>	– część prawa rzymskiego obowiązująca tylko obywateli rzymskich
<i>ius cogens</i>	– prawo bezwzględnie obowiązujące
<i>ius commune</i>	– 1) prawo pospolite, powszechne; 2) prawo przysługujące szerokiej grupie osób
<i>ius dispositivum</i>	– prawo względnie obowiązujące
<i>ius gentium</i>	– warstwa prawa rzymskiego obejmująca przepisy regulujące stosunki pomiędzy obywatelami i cudzoziemcami oraz pomiędzy cudzoziemcami
<i>ius honorarium</i>	– warstwa prawa rzymskiego wytworzona przez magistratury rzymskie, głównie pretorów
<i>ius naturale</i>	– prawo naturalne
<i>ius novum</i>	– prawo nowe (cesarskie)
<i>ius praetorium</i>	– prawo pretorskie, część warstwy prawa rzymskiego wytworzonej przez urzędników
<i>ius privatum</i>	– prawo prywatne

<i>ius publicum</i>	– prawo publiczne
<i>ius singulare</i>	– prawo szczególne, wyjątkowe
<i>ius strictum</i>	– prawo surowe, ścisłe
<i>ius vetus</i>	– prawo dawne
<i>iustitia</i>	– sprawiedliwość
<i>mala fides</i>	– zła wiara
<i>nefas</i>	– bezbożność, niegodziwość
<i>piaculum</i>	– ofiara przebłagalna na rzecz bogów z tytułu popełnienia <i>nefas</i>
<i>sacer</i>	– 1) poświęcony bóstwu; 2) przeklęty
<i>utilitas</i>	– korzyść, interes

I.2. Teksty źródłowe

I.2.1. Pojęcie prawa i sprawiedliwości

[Pochodzenie słowa *ius*] Ulpian, D. 1,1,1 pr.:

Iuri operam daturum prius nosse oportet, unde nomen iuris descendat. Est autem a iustitia appellatum: nam ut eleganter Celsus definit, ius est ars boni et aequi.

Kto chce się poświęcić prawu, najpierw powinien poznać, skąd pochodzi jego nazwa. Zostało bowiem nazwane od sprawiedliwości: albowiem, jak wytwornie określa Celsus, prawo jest sztuką tego, co dobre i słuszne.

[Pojęcie sprawiedliwości] Ulpian, D. 1,1,10 pr.:

Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuendi.

Sprawiedliwość jest to stała i niezmienna wola przyznawania każdemu należnego mu prawa.

[Pojęcie sprawiedliwości] Cesarz Konstantyn, C. J. 3,1,8:

Placuit in omnibus rebus praecipuam esse iustitiae aequitatisque quam stricti iuris rationem.

We wszystkich sprawach powinno się bardziej uwzględniać zasady sprawiedliwości i słuszności niż ścisłe brzmienie przepisu prawa.

[Zasada interpretacji] Marcellus, D. 50,17,192,1:

In re dubia benigniorem interpretationem sequi non minus iustius est quam tutius.

W sprawach wątpliwych za bardziej słuszne i bezpieczne należy uznać kierowanie się bardziej życzliwą interpretacją.

[Zasady prawa] Ulpian, D. 1,1,10 pr.:

Iuris praecepta sunt haec: honeste vivere, alterum non laedere, suum cuique tribuere.

Nakazy prawa są takie: żyć godnie, drugiego nie krzywdzić, oddać każdemu, co mu się należy.

[Pojęcie jurysprudencji] Ulpian, D. 1,1,10,2:

Iuris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia.

Jurysprudencja jest znajomością spraw boskich i ludzkich, wiedzą o tym, co sprawiedliwe i niesprawiedliwe.

[Zadania przepisów prawa] Julian, D. 1,3,10:

Neque leges neque senatus consulta ita scribi possunt, ut omnes casus qui quandoque inciderint comprehendantur, sed sufficit ea, quae plerumque accidunt contineri.

Nie można pisać ani ustaw, ani uchwał senatu w ten sposób, by obejmowały wszystkie przypadki, które mogą się zdarzyć, wystarczy, że zawierają te, które przytrafiają się najczęściej.

[Cel przepisów prawa] Celsus, D. 1,3,4:

Ex his, quae forte uno aliquo casu accidere possunt, iura non constituuntur.

Praw nie ustanawia się dla tych (sytuacji), które mogą wydarzyć się raz.

[Znajomość prawa] Celsus, D. 1,3,17:

Scire leges non hoc est verba earum tenere, sed vim ac potestatem.

Znajomość ustaw nie polega na wiedzy werbalnej, lecz na rozumieniu ich treści i znaczenia.

I.2.2. Podziały prawa

[Prawo naturalne] Ulpian, D. 1,1,1,3:

Ius naturale est, quod natura omnia animalia docuit: nam ius istud non humani generis proprium, sed omnium animalium, quae in terra, quae in mari nascuntur, avium quoque commune est. Hinc descendit maris atque feminae coniunctio, quam nos matrimonium appellamus, hinc liberorum procreatio, hinc educatio: videmus etenim cetera quoque animalia, feras etiam istius iuris peritia censer.

Prawo naturalne jest tym, czego natura nauczyła wszystkie żywe istoty. To prawo bowiem nie jest właściwe tylko rodzajowi ludzkiemu, lecz jest wspólne wszystkim żywym istotom, które rodzą się na ziemi, w morzu, a także ptakom. Z niego wywodzi się związek mężczyzny z kobietą, który my wiemy małżeństwem, stąd płodzenie dzieci, stąd ich wychowanie. Widzimy bowiem, że również pozostałe zwierzęta, nawet dzikie, wydają się być świadome tego prawa.

[Prawo narodów] Ulpian, D. 1,1,1,4:

Ius gentium est, quo gentes humanae utuntur. Quod a naturali recedere facile intellegere licet, quia illud omnibus animalibus, hoc solis hominibus inter se commune sit.

Ius gentium jest to prawo, którym posługują się wszystkie ludy. Łatwo dostrzec, że różni się ono od prawa naturalnego, które jest wspólne wszystkim stworzeniom, zaś *ius gentium* – ludziom między sobą.

[Prawo obywatelskie i prawo narodów] Gajus, D. 1,1,9:

Omnes populi, qui legibus et moribus reguntur, partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure utuntur. Nam quod quisque populus ipse sibi ius constituit, id ipsius proprium civitatis est vocaturque ius civile, quasi ius proprium ipsius civitatis [...].

Wszystkie ludy, które rządzą się ustawami i zwyczajami, posługują się częściowo swoim prawem, częściowo prawem wspólnym wszystkim ludziom. To prawo, które każdy naród sam dla siebie ustanowił, jest prawem jemu właściwym i nazywa się prawem obywatelskim jako własne prawo danej społeczności [...].

[Prawo pretorskie] Papinian, D. 1,1,7,1:

Ius praetorium est, quod praetores introduxerunt adiuvandi vel supplendi vel corrigendi iuris civilis gratia propter utilitatem publicam; quod et honorarium dicitur ad honorem praetorum sic nominatum.

Prawo pretorskie to takie, które pretorowie wprowadzili w celu wspomagania, uzupełniania lub poprawiania prawa cywilnego ze względu na korzyść ogółu; to prawo jest określane jako urzędnicze, nazwane tak od godności (urzędu) pretorów.

1.2.3. Systematyka prawa

[Podział prawa] Gajus, *Instytucje* 1,8:

Omne autem ius, quo utimur, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones.

Wszelkie zaś prawo, którym się posługujemy, dotyczy albo osób, albo rzeczy, albo powództw.

1.3. Sentencje prawnicze

- *Abusus non tollit usum*¹. Nadużycie prawa nie wyklucza używania (czegoś zgodnie z prawem).
- *Clara non sunt interpretanda*. To, co jasne, nie wymaga wykładni.

¹ Według: Ulpian, D. 7,5,5.

Publikacja zawiera zwięzłe zestawienie treści niezbędnych do przygotowania się do ćwiczeń i egzaminu z prawa rzymskiego prywatnego. Autorki wyjaśniają podstawowe łacińskie pojęcia i sentencje prawnicze, a także podają fragmenty tekstów źródłowych oraz ciekawostki związane z prawem rzymskim i życiem codziennym starożytnych Rzymian. Cennym uzupełnieniem każdego rozdziału są pytania, testy i kazusy umożliwiające czytelnikowi sprawdzenie swojej wiedzy.

Książka stanowi pomoc nie tylko w utrwaleniu wiedzy dotyczącej rzymskiego prawa prywatnego, ale też doskonali umiejętność konstruowania odpowiedzi na konkretne problemy prawne – kazusy. Cechą charakterystyczną prawa rzymskiego jest właśnie kazuistyka – oparcie się rzymskich prawników na rozważaniu poszczególnych przypadków, rozstrzygnięciu, jaka norma ma zastosowanie w konkretnej sytuacji.

Opracowanie jest przeznaczone dla studentów prawa i administracji. Będzie również pomocne pracownikom naukowym prowadzącym zajęcia z prawa rzymskiego.

Joanna Misztal-Konecka – profesor nauk prawnych, magister historii; sędzia, prezes Sądu Najwyższego kierujący Izbą Cywilną; kierownik Katedry Postępowania Cywilnego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; dyrektor Instytutu Nauk Prawnych KUL. Jej zainteresowania naukowe obejmują prawo cywilne procesowe i materialne oraz prawo rzymskie. Odbyła staże naukowe na uniwersytetach w Hiszpanii, we Włoszech i Gruzji. Autorka monografii *Incestum w prawie rzymskim*, *Bigamia w prawie rzymskim*, a także *Uгода w postępowaniu cywilnym. Studium z zakresu prawa polskiego na tle prawa rzymskiego*.

Izabela Leraczyk – doktor nauk prawnych, adiunkt Katedry Prawa Rzymskiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; stypendystka CEDANT, badania naukowe prowadziła w Mediolanie, Pavii i Kolonii; jej zainteresowania naukowe obejmują prawo rzymskie oraz antyczne regulacje międzynarodowe, a także stosowanie nowoczesnych metod dydaktycznych w nauczaniu akademickim.

Monika Wójcik – doktor nauk prawnych, autorka prac z zakresu prawa rzymskiego, m.in. monografii *Fundacje dobroczynne w rzymskim prawie poklasycznym*. Stypendystka Uniwersytetu Sacro Cuore w Mediolanie.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9788383287843 W03P01

ISBN 978-83-8328-784-3

9 788383 287843

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA: 801 04 45 45

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

Kup e-book i czytaj
w aplikacji Smarteca

CENA 59 ZŁ (W TYM 5% VAT)